

“Tanıdıqlarım” silsiləsindən

ÜRƏK DOLUSU SEVGİ

(Sənətə bağlı bir ailənin sevinc və kədəri haqqında bir neçə söz)

Elçin MEHRƏLİYEV,
filologiya elmləri doktoru,
yazıçı-publisist

Mobil telefonun “Facebook” saytında yazışmalarla qatılmasam da, onları izləyirəm, necə deyirlər, “həyat təkər üstündədir” deyiminə son illərdə “həm də internetdə” ifadəsi əlavə edilib, başqaları kimi mən də baş verən hadisələrdən, insanların sevinc və kədərindən daha çox bu vasitə ilə xəbər tutur, bu və ya digər yolla münasibət bildirirəm.

Son vaxtlar diqqətimi çəkən paylaşmalardan biri bir vaxtlar bizimlə bir yerdə - Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda çalışmış Vahid Rəhimovun öz anası, filologiya elmləri doktoru, professor Elmira Rəhimovanın vəfatına görə çəkdiyi dərdin dözülməzliyini dönə-dönə xatırlatmasını və dost-tanışlarının ona səbr diləyib, təsəlli verməsi oldu. Bir qədər də dəqiq desəm, Vahid müəllim dərdin böyüklüyünə tab gətirmir, sonsuz ana məhəbbəti ilə fəryad qoparıb, olacağı qarşı üsyan edirdi. Mən hər dəfə onun bu yangılı, naləli hayqırtısını izlədikcə qeyri-ixtiyari düşündürdüm ki, yalnız analar övladlarını sonsuz məhəbbətlə sevmir, övladların da analara məhəbbəti hüdudsuz ola bilmiş. Sonsuzluğun, hüdudsuzluğun mahiyyəti isə, əslində, dünyanın əbədiyi anlamına çox yaxındır. Ana-övlad məhəbbəti bu paralellikdə boy verir, bitib-tükənmir, əbədiyaşarlıq qazanır...

Vahid Rəhimovu bizin institutda işləməyə İnstitutumuzun direktoru akademik Bəkir Nəbiyev dəvət etmiş və o ümumi işlər üzrə direktor müavinini vəzifəsində çalışmağa başlamışdı. Bir müddətdən sonra iş yerini dəyişdi, amma yaddaşımızda olduqca mədəni, kübar təbiətli, alıcənab bir insan kimi qala bildi. Təbii ki, Vahidin təbiətindəki alıcənablıq ailə mühitindən, ona - yeganə oğluna könül dolusu sevgi vermiş, canı-dildən qayğısını çəkmiş, nəvaziş göstərmiş anasından gəlirdi.

Əslində, Rəhimovlar ailəsi bütünlüklə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda çalışan insanların doğmasına çevrilmişdi. Belə ki, Vahiddən əvvəl həmin vəzifəni Novruz Rəhimov daşıyırdı. Anası, filologiya elmləri doktoru, professor Elmira Rəhimova həmin institutun nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının üzvü idi. İndi hər ikisi

haqq dünyasındadır, Allah onlara rəhmət eləsin! Mənim bu yazıda məqsədim Vahidin kəsilməyən ağrısına azacıq məlhəm kimi valideynlərinin işıqlı xatirəsini yad etməkdir.

Elmira xanımın yazılı xatirələrindən belə məlum olur ki, onun ədəbiyyata marağı hələ Ağdaşda ota məktəbdə oxuduğu illərdən, ədəbiyyat müəllimi Bənövşə xanımın maraqlı dərslərindən və söhbətlərindən yaranmışdır. Orta məktəbi bitirib Bakıdakı Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutuna qəbul olmuş və burada rus dilini və ədəbiyyatını öyrənmək sahəsində elə heyranedicə müvəffəqiyyətlər qazanmışdır ki, ali təhsilini bitirmək haqqında Fərqlənmə Diplomuna layiq görülməklə yanaşı, həmin ali məktəbdə müəllim saxlanılmışdır.

Elmira xanım pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, elmi tədqiqat işlərinə də maraq göstərirdi. Onun bu istiqamətdə səy və axtarışları Azərbaycanda rus nəsrinin tərcümə işinin təşəkkülü və inkişafı haqqında namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmək ilə nəticələndi.

1980-ci illərdə isə, kamil mütəxəssislərdən biri kimi, Kuba respublikasına işləməyə göndərilən say-seçmə kadrların sırasına daxil edildi və o, müəllimlik vəzifəsini Latin Amerikasında da ləyaqətlə yerinə yetirib, şəxsən məşhur Fidel Kastro-nun imzası ilə təsdiq edilmiş xüsusi Fəxri Fərmanla Vətənə qayıtdı.

Elmira xanım harada, hansı vəzifədə işləməsindən asılı olmayaraq, ailə qayğılarını çəkməklə yanaşı, ədəbi əlaqələr sahəsində araşdırmalarına ara verməmiş, nəhayət, 1995-ci ildə gərgin yaradıcılıq fəaliyyətinin bəhrəsini görmüş, “Də-

dicillik, nəhayət, bədii zövq E.Rəhimovanın elmi əsərlərə və tərcümələrə, mütərcim əməyinin incəliklərinə verdiyi qiymətlərin obyektivliyini təmin edən başlıca amillərdir... E.Rəhimovanın monoqrafiyası “Dədə Qorqud”-un rus və Avropa dillərinə yeni tərcümələri prosesinə öz imkanları dairəsində kömək edəcəkdir.” (Bax: Dastanşünaslıqda təzə söz. “Təbib”, 2000, s.3-12).

Elmira xanımın tədqiqatları problemə hərtərəfli yanaşması və yaradıcı münasibəti ilə diqqəti cəlb edirsə, özü sadə, mülayim təbiətli, xeyirxah, qayğıkeş, münasibətlərdə haqq-sayı itirməyən, dostluqda sadəqətli bir insan kimi xatırlanır. Elmira xanımın ən qiymətli əsəri isə elə bütün varlığı ilə sevgi-sevə böyüdüb tərbiyə etdiyi Vahidin özüdür, deyərdim.

Novruz Rəhimovun barəsində də bir neçə kəlmə deməyi özümə borc biliram. Onunla Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda işləyən zaman tanış olmuşduq. O, sadəcə olaraq təsərrüfatçı və təşkilatçı deyil, həm də yüksək zövqə və nəcabətə malik, istedadlı, insanlara qarşı həssaslığı və qayğıkeşliyi ilə seçilən, sözsənətə vurğun, müxtəlif janrlarda əsərlər yazıb-yaradan maraqlı bir adam idi. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü idi. Onu gah ciddi, nə üçünsə, harasa tələsən, gah da sakit, fikrli, dalğın görərdim. Dövri mətbuatda imzasına tez-tez rast gəlmiş, bir-birindən maraqlı əsərlərini oxumuşdum. Hətta “İrəvan bayatıları”ndan bir bəndi yaddaşında ilişib qalmışdı:

Bu görünən Ağrıdır,

Ürəyə dərd, ağrıdır.

Dərdim çox dərinədir,

Bilsən necə ağrıdır?

Onu da bildirdim ki, Novruz Rəhimovun qələmə aldığı bayatılar şair-tərcüməçi Mənsur Vəkilov tərəfindən tərcümə edilərək redaktoru olduğu “Literaturny Azerbaydjan” jurnalında nəşr edilmişdir.

Novruz müəllim gözəl şeirlər yazmaqla yanaşı, nəsr yaradıcılığı ilə də məşğul olurdu. Keşməkeşli həyat yolu keçdiyindən başına gələnləri, böyük ictimai kədəri bədii-sənədli əsərlərə çevirirdi. Əsas məqsədi tarixin acı həqiqətlərini xalqın yaddaşında təzələməklə dostla düşməni tanımaq, keçmişin ibrət dərslərindən nəticə çıxarmağa, milli unudqanlıq bəlasından qurtarmağa çağırmaq idi.

Onun gözəl tar çalması da vardı, hiss və həyəcanlarını muğamlarımızı ifa etməklə də bürüzə verirdi. Bir vaxtlar ədəbiyyatşünas həmkarım Rəsim Nəbioğlunun qeyd etdiyi kimi: “Muğamlarımız,

xalq mahnılarımız, həzin nəğmələr onun ifasında dil açıb həyat, insan, vətən, el-oba haqqında dastanlar danışdı”.

Novruz Rəhimov əslən Qərbi Azərbaycandan idi. 1948-ci ildə Vedibasar mahalının Goravan və Kiçik Vedi kəndləri əhalisinin deportasiya ağrılarını yaşamış Rəhimov Fərman Əkbər oğlunun ailəsində Xanlar şəhərində anadan olmuşdu. Köçkün həyatının sıxıntılı güzəranı, acılı-ağrılı söhbətləri, xatirələri içində böyümüşdü. İnstitutda oxuyub mühəndis ixtisasına yiyələnmişdi.

Mən bu sətirləri yaza-yaza Novruz Rəhimovun 15 il bundan əvvəl oxuduğum “Qara qatar” adlı kitabını yenidən nəzərdən keçirirəm. Kitabın tərtibçisi və redaktoru professor Elmira Rəhimovadır, həyat yoldaşının işıqlı xatirəsinə hüznü bir töhfə olaraq çapa hazırlayıb.

(Davamı 4-cü səhifədə)

de Qorqud” dastanının xarici dillərə tərcümə problemi üzrə müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə layiq görülmüşdür. Elmira Rəhimova ömrünün sonuna kimi Pedaqoji Dillər İnstitutunun ədəbiyyat nəzəriyyəsi kafedrasında professor vəzifəsində çalışmışdır.

Elmira xanımın elmi-nəzəri irsi bu gün də öz qiymətini qoruyub saxlayır. Onun “Ölməz sənət incisi” adlı dəyərli monoqrafiyası qədim xalq dastanımız “Kitabi-Dədə Qorqud”u, onun tədqiqatçılarının elmi mülahizələrini, dastandakı boy-ların tərcümələri ilə bağlı təşəbbüs və xidmətləri, habelə bu sahədə qarşıda duran vəzifələri öyrənmək baxımından əvəzsiz nümunə və mənbədir. Təsədüfi deyildir ki, akademik Bəkir Nəbiyev elmi məsləhətçisi olduğu bu yorulmaz tədqiqatçının üstün keyfiyyətlərini belə xarakterizə etmişdir: “Azərbaycan və rus dillərini mükəmməl bilməsi, araşdırmalarındakı məqsədyönlük və ar-

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Burada ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırım və deportasiya siyasətini ifşa edən “Qara qatar” sənədli povesti ilə yanaşı, müəllifin mətbuatda dərc etdirdiyi hekayə və şeirləri də salınmışdır.

Əsərdə hadisələrin cərəyan etdiyi “qara qatar” rus Sovet imperiyasının qara niyyətli siyasətinin rəmzi kimi təqdim olunur, totalitar rejim bölgədəki azərbaycanlı türkləri birçə günün içində onun yük vaqonlarına doldurub köçürmüşdü ordan. Ermənilər, kənddə qalan itləri də “türk itləridir” deyər hamısını güllələmişdilər. Minillərlə tarixi olan Goravan və Kiçik Vedi kəndləri elə bil heç yox imiş.

Vedinin yanı dağlar
Çeşməli, sulu dağlar
Burda bir el varıydı
Siz deyın hanı, dağlar?

Novruz Rəhimov belə dözülməz yanğı-harayla millətimizin başına gətirilən faciələri təsvir edir:

“Qara köç yol gedirdi. Taledən, qismətdən xəbərsiz...

Səhər açılarda qatar bir stansiyada dayandı. Yaxınlıqdakı kənd məktəbindən, boynunda qırmızı pioner qalstuku, əllərində qırmızı bayraq olan məktəbliləri gətirib vaqonların qabağında sıraya düzdülər.

Uşaqlardan üçü qabağa çıxıb, əvvəlcə erməni dilində, sonra rus dilində, axırda isə türk dilində “Yaşasın millətlər atası, əziz və sevimli babamız Stalin!” deyəndən sonra, stansiyadakıların hamısı bir ağızdan üç dəfə “ura-ura-ura” qışqıraraq, əl çalıb, zurna-balaban sədaları altında dağılışıb getdilər. Vaqonlardakı camaat mat-məəttəl qalmışdı ki, bu ermənilər yenə nə fikirləşiblər, bu nə tamaşadır, nə oyundur çıxarırlar?..

Bu minvalla qatar gündüzlər dayanır, gecələr isə yol gedirdi. Erməni-

ÜRƏK DOLUSU SEVGİ

(Sənətə bağlı bir ailənin sevinc və kədəri haqqında bir neçə söz)

lər hər stansiyada bayram edib, çal-çağırla qatarı yola salırdılar...” Yazıçı zillətli yollarda canını tapşıran, elə yol kənarındaca dəfn edilən həmyerlilərinin məzarlarını xəyalən belə ziyarət edir: “Qəbirlər nə vaxtsa vətənə dönəcək gələcək nəsillər üçün yol nişangahı idilər...”

Rəhimovlarla bağlı yaddaşımda bir sıra epizodlar qalıb. Onlardan ikisini xatırlatmaq istəyirəm.

Bir dəfə söhbət zamanı Novruz müəllim mənə Azərbaycan və rus dillərində çapa hazırladığı “Qara qatar” povesti haqqında məlumat verdi. O, mənim “Qarabağ uğrunda mübarizə və Azərbaycan ədəbiyyatı” mövzusunda tədqiqat apardığımı bildirdi, hiss etdim ki, bu sözləri ilə diqqətimi həmin əsərə də yönəltmək istəyir. Amma Qarabağ məsələsi xalqımız üçün elə bir ağırlıq məsələ idi ki, nəinki yazıçı, şair və dramaturqlarımızın hamısı, hətta həvəskar yazarlar belə bu mövzuda əsərlər yazmışdılar, material çoxluğu üzündən hamısını təhlilə cəlb etmək imkansız idi. (İndi isə fürsətdən istifadə edib deyirəm: “Qara qatar” tarixi həqiqətləri öyrənmək baxımından nəsrimizin dəyərli nümunələrindən biridir). Bununla belə, Novruz müəllim nəinki məndən incidi, əksinə, uğurlu tədqiqat işimə görə məni ürəkdən təbrik etdi.

İkinci epizod Elmira xanımla əlaqəlidir. O, doktorluq müdafiəmdə Dissertasiya Şurasının üzvü kimi çıxış etdi və mən onun çıxışındakı aşağıdakı sözləri hələ də unutmamışam: “... Elçin Mehrəliyevin doktorluq işində elmi məsləhətçisi akademik Bəkir Nəbiyev idi. Səhv etməmişəm, onun xeyir-dua verdiyi, amma başa çatdırılmamış axırıncı işdir. Tələ imkan vermədi ki, bu müdafiəni görsün. Ancaq biz bu gün Elçin müəllimə müsbət rəy verməklə möhtərəm Bəkir müəllimin də ruhunu şad etmiş olacağıq”. Qeyd etməliyəm ki, bir vaxtlar Elmira xanımın, sonralar isə mənim elmi məsləhətçim olmuş unudulmaz Bəkir müəllim, həm də mənim namizədlik işimdə elmi rəhbərim olmuşdu. O, sözün əsl mənasında söz-sənət xridarı olmaqla yanaşı, insan sərrafı idi və bu ali keyfiyyətləri ilə birlikdə adamların rəğbətini qazanmaya bilməzdi.

Sözümün sonunda artıq özünün də saçına dən düşmüş Vahid müəllimə tutub deyirəm:

Qardaş, ana adı o qədər möhtəşəm və ucalardan ucadırlar ki, ona hörmət və ehtiramın hüdudu olmaz, onu ən dürlü, ən təsirli sözlərlə vəsf etməklə bitməz. Amma bu da həqiqətdir ki, bu həyatda ömür qısa, yol uzundur. İnsanlar, kimliklərindən asılı olmayaraq, bu yolun yalnız müəyyən məsafəsini qət edə bilirlər və təbii ki, imkanların məhdudluğu üzündən arzularının hamısına yetə bilmirlər. Təsəllimiz isə həyatda heç nəyin itməməsi, heç kimin yerinin boş qalmamasıdır. Sevgi, məhəbbət üzərində qurulan həyatın sonsuzluq fəlsəfəsinin əbədiyyət mahiyyəti də bundadır. Bu həm təzadlı, həm də nizamlı dünyada, bu bir yandan boşalıb, o biri yandan dolan dünyada, bu etibarlı olduğu qədər də etibarsız, əbədi olduğu qədər də haqsız dünyada əbədi olanı qorumaq, yaşatmaq, əlbəttə ki, sizin kimi ürəyi sevgi ilə dolu varislərin borcu və haqqıdır.